

OSMANLI ŞEHİR POSTALARI

Tevfik ŐLKER

Birinci Şehir Postası

İstanbul'da Şehir içi mektuplaşma ihtiyacını karşılamak üzere 9 Ağustos 1865 tarihinde çıkarılan bir irade ile, Birinci Şehir Postasının kurulması imtiyazı, Yanyalı Lianos Efendi'ye verilmiştir^[1]. Lianos Efendi tarafından 13 Aralık 1865'den itibaren işletilmeye başlanan^[2] ^[3] Şehir Postası, kendisine ait memur ve müvezzileri ile ayrı bir kadro oluşturmuştu. Posta Nezaretinin bu kuruluşla ilgisi ise, işleyişi ve uygulamaların içeriğini denetlemek üzere göndermiş olduğu bir müfettişle sınırlıydı. Yani Şehir postası doğrudan Posta Nezareti'ne bağlı bir kurum değildi .

Şehir Postasının kurulmasıyla ilgili öneri, 1856 yılında, İngiltere'den getirilen Posta uzmanı Mösyö Smith'ten gelmiştir. Mösyö Smith, İstanbul ve Bilâd-ı Selâse (Üsküdar, Eyüp, Galata)'de bir Şehir postası kurulmasının yararlı olacağını belirtmiş, Hükümet de bu öneriyi yerinde görerek, bu konu hakkında bir rapor düzenlenmesini istemişti^[4]. Bu postanın önce "emaneten" idaresi düşünölmüş; fakat bunun için para harcanması gerekeceği göz önüne alınarak, gider yerine gelir getirecek bir yöntem olarak iltizama verilmesine karar verilmiştir^[5].Uzun süren yazışmaların sonunda bu işi üstlenecek bir mültezimin bulunduğu Sadaretten, Posta Nazırı Kadri Bey'e bildirilmişti. Buna göre, Yanyalı Lianos Efendi, Şehir Postasının kuruluş ve işletilmesi için uygun görölmüştü^[6].

Lianos Efendi, bir süre Avrupa'da yaşamış ve bu arada Posta işletmeciliği konusunda bilgi sahibi olmuştu^[7]. Seçilmesinde bunun da rolü olduğu düşünölebilir. Lianos Efendi gibi, İstanbul Şehir Postasına talip olan Samancıoğlu Ohannes ve Amavutoğlu Özeb'in ise, bu işi başaracak bilgi ve sermayeye sahip olmadıklarının belirlendiği konuyla ilgili belgelerden anlaşılmaktadır^[8].

Dersaadet Şehir Postasının Nizamnamesine bakıldığında ilk göze çarpan; Şehir Postasının, Osmanlı Devlet Postaları için yapılmış ve yapılacak tüm düzenlemelere ve Postahane-i Âmire'de geçerli olan kural ve yöntemlere uyması gerekliliğinin belirlenmesidir^[9].

Nizamnameye göre Şehir Postası, İstanbul, Galata, Eyüp, Üsküdar, Boğaziçi ve Adalar halkının mektupla haberleşmesinin sağlanması için çalışacaktı. Bu amaçla, uygun gördüğu sayıda Şube açma hakkına sahip olacaktı. Başlangıçta 15 merkezi bulunacak ve Postahane-i Amire'ce yerleri belirlenen 300 sandığa sahip olacaktı^[10].

Şehir Postası, kendisi adına bastırđıđı özel pulları kullanacaktı^[11]. Bu pullar, 5, 20 ve 40 paralık üç değerdan oluşacaktı^[12]. Bu pullar bastırılmış ve Şehir Postası mektuplarıyla gazetelerde kullanılmıştır. 5 Paralık pullar mavi, 20 paralıklar yeşil ve 40 paralıklar ise pembe renkte olup, üzerlerinde bir yanda Fransızca "Poste Locale" ve karşısında Türkçe "Şehir Postası" ibareleri ile ortasında Ay-yıldız bulunmaktaydı^[13].

Ali Nusret Pulhan'a göre, Şehir Postası hizmetleri, *Lianos et Cie* adıyla kurulmuş bir şirket tarafından yürütülmekteydi. Bu şirket ayrıca "muhtelit servis pulu" olarak kullanılmak üzere dört değişik pul daha bastırarak tedavüle çıkarmıştır. Bunlar tamamen Fransızca yazılı, dantelsiz olarak hazırlanmışlardır. 1866'da tedavüle çıkan bu pullar üzerinde "Poste Locale Service Mixte" [14] [15] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] ibareleri bulunmakta ve ücretleri el ile yazılmaktaydı^[27]. Lianos et Cie Şirketi, 31 Mart 1867 tarihinde iflas etmiş, bu yüzden 3 yıl süreyle İstanbul postası büyük zorluklarla karşılaşmıştır^[28].

Şehir Postası, gazete dağıtımında da kullanılmış ve yararlı olmuştur. Bu gün koleksiyonlarda yer alan gazeteler içinde (1865-1867 yılları arasında) İstanbul civarına sevk edilenlerde Şehir Postasına ait mühürlere de rastlanmaktadır.

28 Mart 1867'de Birinci Şehir Postasının iltizamının yeni bir emre kadar durdurulduğu duyurulmuştur. Gazetelere yansıyan bu duyuruya göre, tüm Posta sandıklarına bunu bildiren kağıtlar yapıştırılmıştır^[29].

25 Nisan 1867'de de Şehir Postasının bazı merkezlerinin kapatılarak, mektupların bir kısmının Telgrafhane Müvezzileri tarafından dağıtılacağı bildirilmiştir^[30]. Ayrıca, Şehir Postasının ağır masraflarını azaltmaya çalıştığı da belirtilerek, böyle bir uygulamaya gitmek zorunda kalındığı da ifade edilmektedir. Şehir Postasının maddi sıkıntıya düşerek iflasa gitmesi karşısında Hükümet, haberleşmenin kesintiye uğramaması için Beyoğlu'ndan Kadıköy ve Büyükkada'ya birer telgraf hattı çekmek için çalışmalara başlamıştır^[31].

Lianos Efendi, maddi sıkıntılarla bu işi bırakmak zorunda kaldığını 23 Teşrinisani 1285 (15 Ekim 1869) tarihli dilekçesinde ifade ederken, Şehir Postasını iyi idare ettiğini; fakat sözleşmede yer alan bazı maddeleri yerine getirmekte zorlandığını belirterek, posta hizmetini durdurarak hem kendi sermayesini hem de dostlarının kendisine verdiği paraları yitirdiğini kaydetmektedir^[32]. Lianos Efendi'nin bu girişiminin başarısızlığa uğraması karşısında Posta Müdüriyeti, Şehir Postasının iyi niyetle yürütülmeye çalışıldığını ve hizmetlerinin takdir edildiğini bildirecek kendisine yanıt vermiştir^[33].

14 Aralık 1869 tarihindeki bu yazışma ile Birinci Şehir Postasının tamamen kapandığı anlaşılmaktadır. Kapanışla ilgili daha ayrıntılı bir bilgi veya belgeye şimdilik ulaşmak mümkün olmamıştır. Bununla birlikte Şehir Postasının çalıştığı yıllarda İstanbul'da bulunan Andreas David Mordtmann, bu konu hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "...Türk Posta idaresi, memur sınıfındaki yozlaşmanın imkan verdiği ölçüde, en iyi çalışan devlet kurumuydu. Ara sıra önemsiz şikayetler olsa da posta hizmetleri hızlı, dakik ve titizlikle yapılıyordu. Bâbîâli 'nin artan para sıkıntısı bu kurumu da yedi bitirdi; haberleşmeyi kolaylaştırmaya karşı yaygın olan isteksizlik de bunda rol oynadı. Şehir Postası, Fuad ve Ali Paşa'ların bu düşünceye bir türlü ısınamaması yüzünden kurulamadı. Posta, Fuat Paşa'nın parlak dehasını göstermesine ve hatta o esprili kelime oyunlarından birini yapmasına imkan veren bir alan değildi. Ali Paşa ise, Şehir Postası yüzünden okuma-yazma sanatının arzu edilenden daha fazla yaygınlaşmasından

korkuyordu. *Şehir Postası* her şeye rağmen ve yanılmıyorsa, diplomatik girişimler sonucunda kuruldu, fakat hemen kısıtlamalara hedef oldu. Yerel Postanelerin, nazır ve diğer yüksek makam sahiplerine yazılmış mektupları kabul etmesi yasaklandı; çünkü bazı ileri gelenlere *Şehir Postası* kanalıyla küfürler dolu imzasız mektuplar gönderilmişti. Posta şirketinin sahipleri iflas etti ve kurum kapandı. Daha sonra Posta Umum Müdürlüğü tarafından yeniden hayata geçirildi; büyük kısıtlamalar altında ve pek yavaş da olsa, hâlâ işlemektedir. Bir haberi güvenli ve hızlı bir şekilde ulaştırmak gerektiğinde onu *Şehir Postasıyla* değil, özel ulak veya telgrafla yollamanın tek çare olduğunu burada yaşayan herkes bilir.

Köstence - Çernavoda Demiryolu Hattı ve Şehir Postası

Köstence-Çernavoda Demiryolu, üzerinde çok söz söylenmemiştir, ancak 1860 yılında işletmeye açılan bu demiryolu Osmanlı Devletinin Balkanlarda yapımına giriştiği ilk hattır.

Tanzimat'ın ilanından sonra Köstence Kanalı projesi ve ona paralel olarak Boğazköy-Köstence arasında bir de demiryolu projesi ortaya atılmıştır^[34] ^[35]. 1856-1857 arasında bu demiryolunun yapımı için İstanbul'da ikamet eden John Trevor, George, Henry ve Robert Barkley kardeşler ve ortaklarından başmühendis Charles Liddel ve Lewis Gordon ile Londralı sermayedarlardan birkaç kişi gerekli imtiyazı almayı başarmışlar ve bir şirket kurarak işe başlamışlardır. *Danube & Black Sea Railway & Kustedje Harbour Company* adını taşıyan bu şirket, 23 Ağustos 1857 tarihli imtiyaz fermanıyla birlikte imzalanan iki mukavele ile giriştiği inşaatı 2,5 yılda tamamlamıştır^[36]. 4 Ekim 1860'da işletmeye açılan Köstence demiryolunu yapan şirket, söz konusu hat üzerinde posta taşıma ve işletme hakkını da almıştır. Çünkü şirket 1867 yılında üzerinde "*20 Paras Kustendje & Czernawoda Local-Post*" ibaresi ile ay-yıldız, dağ, demiryolu ve gemi resmi bulunan yeşil renkte bir pul çıkarmıştır^[37].

İkinci Şehir Postası

Birinci Şehir Postasının kapanmasıyla halkın, şehrin bir yanından kalkıp Postahane-i Âmire'ye kadar gitmesinin getirdiği güçlüğü yanı sıra, posta şubelerinin sayısının yetersiz kalması, İstanbul şehir içi haberleşmesini sıkıntıya sokmuştur^[38]. Bu durum karşısında Posta İdaresi tarafından, Eylül 1869'da, Büyükdere, Tarabya, Yeniköy, Üsküdar, Kadıköy, Heybeli ve Büyükdere gibi bölgelerde birer posta şubesi açılmasını kararlaştırılmıştır^[39].

Doğal olarak bu merkezler için yeteri kadar memur görevlendirilmesi ve bunlara maaş bağlanması gerektiğinden, kendi giderini Posta İdaresine yük olmadan karşılayabilecek bir yöntem olarak Şehir Postasının yeniden kurulması düşüncesi gündeme gelmiştir^[40]. Ancak, bu kez yeni bir nizamname ile kuruluş ve işletilmesi konusunda değişiklikler

yapılmıştır. Buna göre, Şehir Postası iltizama verilmeyerek Posta İdaresinin denetimi altında çalışacak; fakat, personeli ile gelir ve giderleri Şehir Postası İdaresinin sorumluluğunda olacaktır^[41].

Şehir postasının kurulmasıyla şube sayısı artacak, böylece, Postahane-i Âmire'nin yükü azalmış olacaktı. Şube sayısının daha da artırmak için Posta Nezaretinin o dönem bağlı olduğu Nafia Nezareti, hemen her köşe başında rastlanabilen tütüncü dükkanlarının, aynı zamanda Şehir Postası Pulları ve Pullu Zarflarını satarak birer posta bayii gibi çalışmalarını uygun görmüştü^[42].

24 Ekim 1869 tarihinde İstanbul ve civarında oluşturulacak Şehir Postası için “şimdilik” kaydıyla 14 şubenin kurulması kararlaştırılmıştır^[43]. İkinci Şehir Postası için hazırlanan ve 22 maddeden oluşan nizamname de, 10 Aralık 1869 tarihinde gazetelerde yayınlanmıştır^[44]. Bu nizamname ile kurulan 14 Şube şunlardır: Büyükdere, Tarabya, Yeniköy, Amavutköy, Ortaköy, Üsküdar, Kadıköy, Büyükada, Beyoğlu, Galata, Sultanahmet, Sultanbeyazıt, Sultanmehmet ve Aksaray^[45].

Nizamnamenin üçüncü maddesinde, *“idare tarafından evrak-ı sahihanın fûruhtu hakkında şimdiye kadar icra olunan muamele misüllü mektup pulları ile pullu zarflar dahi yine o muameleye tevfi kan şubelerde ve mülhakatında bulunan tütüncü dükkanlarında fûruht olunacak ve işbu tütüncülere verilecek olan mektuplar mahallerine gönderilmek üzere şube müvezzileri vasıtasıyla mezkûr dükkanlardan ahz birle her mahallin kendi şubesine teslim olunacaktır”* dendiikten sonra bu tütüncü dükkanlarının buldukları semt ve caddeler sıralanmıştır^[46].

Şehir Postasının 26 Mayıs 1869 tarihinden itibaren faaliyete geçtiği, gazetelere verilen ilanlarla halka duyurulmuştur^[47]. Bu ilanlarda: *“Beher gün sabah ve öğle ve akşam vakitleri günde üç defa olarak Dersaadet'ten Boğaziçi'nin Rumeli ve Anadolu cihetleriyle Üsküdar ve Kadıköy ve Adalara ve Köprü derununda vâki Ayakapusu ve Fener ve Balat ve Ayvansaray ve Eyüp ve Halıcıoğlu ve Hasköy ve civarlarında bulunan mahallere gidip oralardan dahi kezalik beher gün üç kerre Dersaadet'e gelecektir. Dersaadet'ten beher gün akşamüstü bir kerre Ayastefanos'a gidip Ayastefanos'tan dahi sabahleyin Dersaadet'e gelecektir,”* denilerek postanın işleyişi ve kurulacağı merkezler hakkında bilgi verilmektedir. İlanlarda ayrıca, Şehir Postasının, Fevaid-i Osmaniye, Şirket-i Hayriye ve Köprü içi vapurlarının hareket saatlerine uygun olarak düzenlendiği belirtilmektedir. Bu vapurların uğradığı her iskeleye birer posta kutusu yerleştirilmiştir. Mektuplara yapıştırılacak pul ve pullu zarflar için ise, iskelelerin hemen yakınında bulunan bayilere, ya da üzerinde *Şehir Postası* levhası bulunan tütüncü dükkanlarına başvurulması istenmiştir^[48].

İkinci Şehir Postasının yönetimi Osmanlı Posta Nezaretine aitti. Bu yüzden Osmanlı pullarının üzerine “şehir” sürşarjı yapılması ile yetinilmiş ayrıca özel bir pul bastırılmamıştır^[49]. Posta dağıtım ücreti olarak kartlar için 20 para, mektup için 1 kuruş alınmıştır^[50].

Şehir Postası damgaları incelendiğinde postanın işleyiş şekli hakkında bilgi sahibi oluyoruz; buna göre, dışarıdan gelen mektuplar, Bahçekapı postasına getiriliyor, burada üzerilerine Şehir Postası Pulları yapıştırıldıktan sonra Bahçekapı Damgası vurularak gideceği adreslere dağıtılıyordu^[51].

Şehir sürşarjlı pullar, 1880 yılına kadar kullanılmışlardır. 1881'den itibaren Şehir dağıtımı için artık özel bir sürşarj kullanılmamış ve normal pullu mektuplara sadece Bahçekapı posta damgası vurulmuştur^[52].

1884'ten sonra ise artık Bahçekapı damgası da kullanılmayarak, şehir içi mektuplara normal posta ve takse pulları yapıştırılmaya başlanmıştır. Bu tarihten sonra dışarıdan gelen mektuplara uygulanan şehir postası zammı da kaldırılmıştır. Kapatılmadan önce şube sayısı 16'ya ulaşan ikinci şehir postası zaman zaman maddi sıkıntılar çekmişse de kapanışının asıl nedeni yalnızca maddi sorunlar değildir^[53].

1876 yılında tahta çıkan Padişah II. Abdülhamit, şehir içinde kapalı mektup kabulünü yasakladığı için gelirlerinin yarısından fazlasını yitiren Şehir Postası sadece açık haberleşme varakalarını dağıtmak zorunda kalmıştır. Üstelik Baş Musahibi Behram Ağa'ya Şehir Postası ile gelen bir kartpostal, Abdülhamit'in hiç hoşuna gitmemiş ve bu olaydan sonra şehir postasının kartpostal taşıması da sınırlandırılmıştır^[54].

İstanbul Şehir Postasının, bir dahaki kuruluşu ise 1901 (1317) yılına rastlar. 1900 yılı içinde Posta ve Telgraf Nezareti ve Posta Komisyonunun giriştiği reformun bir uzantısı olarak sunulan 17 Nisan 1317 tarihli mazbatada Şehir Postasının yeniden kurulması uygun bulunmuş ve sonuçta 19 Temmuz 1317 (1 Ağustos 1901) tarihinde Şehir Postası tekrar faaliyete geçmiştir^[55]. Bununla birlikte, şehir içinde kapalı mektup kullanımına izin verilmesi ancak II Meşrutiyetin ilanından sonra mümkün olabilmektedir. 17 Temmuz 1324 (30 Temmuz 1908) tarihinde Posta ve Telgraf Nezaretinden merkezlere yazılmış olan 202 numaralı telgraf emriyle şehir içi kapalı mektup kabul ve dağıtımına izin verilmiş, 2 Ağustos 1908'de ise, tarifeler belirlenerek ilgililere duyurulmuştur^[56].

Küçük Vapur Şirketleri'nin Gemilerinde Kurdukları Postaneler

Buraya kadar sözünü ettiğimiz yabancı postaların dışında 1850'li yıllardan 1870'li yılların ortalarına kadar süren bir dönemde faaliyet gösteren irili ufaklı bazı vapur kumpanyalarının da posta hizmeti verdiğini belirtmek yerinde olacaktır. Bunlar, kapitülasyon postaneleri gibi devletler tarafından değil, özel izinlerle çalışan posta ve taşımacılık şirketleridir ki, Osmanlı sahillerinde postane açmaksızın kendileri birer postane gibi işleyen gemilerde hizmet vermişlerdir. Bunların arasında hakkında en az bilgi sahibi olduğumuz şirket Amirote Vapur Kumpanyasıdır. Amirote Vapur Kumpanyası 1857 yılında, yani Osmanlı İmparatorluğunda posta pulu kullanımının başlamasından yaklaşık 5 yıl önce kendi pullarını ve özel posta damgasını kullanarak Osmanlı kıyılarında posta taşımacılığı yapmıştır^{[57] [58] [59]}.

Amirote Kumpanyası 1861 yılında İdare-i Aziziye kuruluncaya değin Osmanlı bayrağı altında çalışmışlardır. Bu vapurlar İstanbul ile Marmara ve Ege Denizi limanları arasında işlemekte, bazen de Mısır'ın İskenderiye limanına kadar uzanırlardı^[60].

Bu vapurlarda taşınan gönderiler üçlü bir tarife ile belirlenerek ücretlendirilmişti:

- Zarflar üzerine Amirote Kumpanyasını belirleyen değişik şekillerdeki damgaların vurulması ile
- Bu damgalarla birlikte beyaz kağıttan yapılmış özel etiketler yapıştırılması ve ücretlerin bunların üzerine elle yazılması ile, Bu etiketlerin ortasına siyah yazıyla “*Porto - Piastra*” kelimeleri bulunurdu.
- Damgalarla birlikte Amirote pulu adı verilen koyu kırmızı renkte dantelsiz bir pulun yapıştırılması ile.

Bu pullar taşbasması (Litografi) tekniği ile basılmışlar ve üzerlerinde yer alan gemi resmi ile vapurlu pullar olarak dünya pul kataloglarına ilk Türk pulları olarak geçmişlerdir^[61].

Amirote vapurları tarafından gönderilen mektuplarda kullanılan damgalar da değişik şekiller gösterirler. Bazıları oval ve bazıları yuvarlak olan I ve II. Tip damgalarda ortada *F.F.* harfleri bunun etrafında ise *Posta Del Piroscafi Ottomani Costantinopoli* sözcükleri yer almaktadır. Bu tip damgalar yalnızca 1857 ve 1859 yılları arasında kullanılmışlardır^[62].

Bu damgaların dışında 1859-60 ve hatta 1862 yıllarına ait gönderilerde rastlanmakta olan kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen biçimli ve ortasında çapa simgesi olan bir başka tür damga daha vardır. Buradan da anlaşıldığı gibi Amirote Kumpanyası İdare-i Aziziye kurulduktan sonra en az bir yıl daha varlığını kendi adıyla sürdürmüştür^[63]. Ancak 1860'dan sonra kullandığı dördüncü tip ayrı bir damgada *Posta Del Piroscafi Ottomani Della Zecca Di Cospoli* ibaresinin yer aldığı görülmektedir ki burada yer alan Della Zecca sözcükleri o zamana kadar Bahriyeye bağlı olan idarenin Mâliye'ye devredilmiş olduğunu göstermektedir^[64].

1860 yılından itibaren görülen bir başka damga ise tüm bunlardan farklıdır. Bu damga **Franco** ibaresini taşımakta ve genellikle elle yazılan P.P. harflerinden oluşan kırmızı bir işaretle birlikte kullanılmaktadır. Bu damgaların incelenmesiyle aynı şirketin şubeleri tarafından kullanılmış 3 ayrı damga olduğu anlaşılmıştır^[65].

Bursa Şubesinin 8 köşeli ortasında *Brussa* ve etrafında *Agenzia Del Piroscafi Ottomani Della Zecca* ibaresi bulunan damga, 1861 tarihini taşımaktadır. Oval yapıda ve etrafında *Agenzia Di Piro Ottomani Alessandria* yazısı ve ortada P.P. harfleri bulunan damga hakkında kesin bir tarih vermek zordur.

Yukarıda yazılı örneklerin dışında 1859 yılında Gelibolu'dan Bursa'ya gönderilmiş bir mektuba rastlanmıştır. Zarfın üzerinde el yazısı ile “*Par Vapeur Turc*” (Türk Vapuru ile) ibaresi ve ayrıca Gelibolu acentesine ait olduğu tahmin edilen mavi bir mühür bulunmaktadır^[66].

Bilindiği gibi Ege denizinde 1800'lü yıllarda çeşitli özel vapur şirketleri kurulmuş ve bunlar yolcu ve yük taşıırken bu arada posta hizmeti de vermişlerdir. Bu denizcilik şirketlerinin çoğu yabancı sermaye ile kurulmuş ve gemileri de yabancı bayrak taşımakta iseler de, yaptıkları hizmetler açısından bütün bu şirketler özel hukuka tabi oldukları için tamamen Osmanlı Devleti'nin hükümrancılığı altında idiler^[67]. Demek oluyor ki, Osmanlı Devleti istediği takdirde bu şirketlerin çalışmalarına son vermek imkanına sahipti.

Halbuki, kapitülasyonlarla bazı devletlere tanınan haklar ise anlaşmalar ile verildiğinden ve devletlerarası hukuka tabi olduğundan Osmanlı Devleti bu kurallara anlaşmalar gereğince uymak zorunda idi. Dolayısıyla yukarıda bahsettiğimiz şirketler tamamıyla Osmanlı devleti hükümrancılığı altında çalışan ve diğer Osmanlı Devleti hüküm şahıslarından farklı muamele görmeyen ve sonuç olarak en azından çalıştıkları yer itibariyle tamamen Osmanlı Devleti idaresi altında sayılan şirketlerdi.

Bu şirketlerin en önemlilerinden biri “*Bells Asia Minor Steamship Company*”dir. Bu şirketin kuruluş yeri konusunda bir kesinlik yoktur. Konu hakkında yapılmış bir araştırmada şirketin İzmir'de, bir diğer araştırmada ise İngiltere'de Glasgow şehrinde kurulduğu^[68] belirtilmektedir. Her iki şekilde de olsa şirket İngiliz sermayesiyle kurulmuş olup, şirket gemileri İngiliz bayrağı taşımakta idiler. Ege Denizi'ndeki merkezi de bütün Ege'nin merkezi sayılan İzmir idi. Şirketin kurucusu, İngiliz armatör Mr. Bell'dir. Şirket, İzmir merkez olmak üzere; Sakız, Çeşme, Samos, Kalymnos, Kos, Simi, Rodos, Kaş, Antalya, Anamur, Mersin ve İskenderun limanları arasında taşımacılık yapıyordu. Önceleri tek bir gemi ile çalışan şirket, 1879'da gemi sayısını ikiye çıkardı. Bunlar Bellona ve Tzoura isimli gemiler idi.

Şirket, önceleri, yaptığı diğer hizmetler için kullandığı damgaları posta hizmetlerinde de kullanmıştır. Hatta bu tip damgalar ilerideki tarihlerde, konşimento gibi belgeler üzerinde görülmüştür. Ancak 1870 yıllarında bir ve iki kuruşluk yeşil renkte iki adet pulu posta hizmetlerinin artması üzerine çıkarmış ve bu hizmetlerde kullanmıştır. Elimizde bulunan bilgilere göre, 1870 yılında Şirket tarafından yürütülen posta hizmetleri aşağıdaki ücretlerle görülmektedir:

Mektuplarda : Yarım ons'a kadar 2 piastre (kuruş)

İlave edilen her yarım ons için 2 piastre

Gazeteler: 1 piastre

Diğer basılı kağıtlar: 1 piastre.

Bell's Asia Minör Steamship Company, 1868 yılından 1880'li yılların ortalarına kadar faaliyete devam etmiştir. Şirketin ne zaman hizmetine son verdiği belli değildir. Şirketin posta hizmetleri Osmanlı Deniz Postası Tarihi açısından çok önemli olup, maalesef Ege bölgesinin savaş ve yangınlara (1922 İzmir Yangını gibi) maruz kalması elimizde yeterli doküman ve materyal bulunmamasının başlıca nedenidir.

Osmanlı karasularında posta hizmeti veren ve hukuki olarak Bell's Asia Minör şirketiyle aynı statüye sahip diğer bir şirket de Morton Vapur Kumpanyasıdır. Bu şirketin asıl adı T.B. Morton & Co. adı altında 1855 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Morton Buharlı gemi Şirketi, Osmanlı başkenti ile Karadeniz limanları arasında ve bir de Danube (Tuna) nehri üzerinden İbralia'ya kadar olan bölgede mektup, paket ve kargo taşımıştır. 1869'a kadar, şirket tarafından taşınan ve mektubun parasının önceden ödendiğini belirten "Franco" ibaresiyle bir damga kullanan şirket. Haziran 1869'da renkli kağıtlar üzerine hazırlanmış etiket biçiminde pullar bastırıp taşıdığı mektuplara yapıştırmaya başlamıştır.

Fransız-Alman savaşının patlamasından sonra, Messageries Maritimes Akdeniz şirketi Karadeniz limanlarına yaptığı seferleri durdurunca İstanbul'daki İngiliz Konsolosluğu aracılığı ile Morton şirketi bu boşluğu doldurma yoluna gitmiştir. Bu posta hizmeti 1873-1875 yılları arasında sürmüştür.

[1] Yazıcı (1992), s. 151

[2] **Takvim-i Vekâyi**, No: 826, 5 Şaban 1282 (24 Aralık 1865), **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, No: 303, 25 Recep 1282 (14 aralık 1865)

[3] Yazıcı, "*Tanzimat Döneminde Osmanlı Haberleşme...*" s.151

[4] **İrade, Hariciye, 9278**

[5] Tanrıkuş, **a.g.e**, s.74

[6] Tanrıkuş, **a.g.e.**, s.74

[7] **Takvim-i Vekâyi**, No: 818, 28 Cemadelülâ 1282 (18 Ekim 1865)

[8] Tanrıkuş, bu belgeleri yayınlamıştır, **a.g.e**, s. 75

[9] Şehir Postası Nizamnamesi için bkz. **Takvim-i Vekâyi**, No: 818-819, 28-29 Cemadelülâ 1282 (18-19 Ekim 1865), **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, No 303, 25 Recep 1282 (14 aralık 1865)

[10] **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, No:303 aynı yer

[11] **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, No: 303, aynı yer

[12] **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, No:303, aynı yer

- [13] Ali Nusret Pulhan, **Türk Pulları Katalogu**, İstanbul, 1976, s.909
- [14] Yazıcı (1992), s.151
- [15] **Takvim-i Vekâyi**, No: 826, 5 Şaban 1282 (24 Aralık 1865), **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, No: 303, 25 Recep 1282 (14 aralık 1865)
- [16] Yazıcı, "*Tanzimat Döneminde Osmanlı Haberleşme...*" s. 151
- [17] **İrade, Hariciye, 9278**
- [18] Tanrıkut, **a.g.e**, s.74
- [19] Tanrıkut, **a.g.e.**, s.74
- [20] **Takvim-i Vekâyi**, No: 818, 28 Cemadelûlâ 1282 (18 Ekim 1865)
- [21] Tanrıkut, bu belgeleri yayınlamıştır, **a.g.e**, s. 75
- [22] Şehir Postası Nizamnamesi için bkz. **Takvim-i Vekâyi**, No: 818-819, 28-29 Cemadelûlâ 1282 (18-19 Ekim 1865), **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, No 303, 25 Recep 1282 (14 aralık 1865)
- [23] **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, No:303 aynı yer
- [24] **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, No: 303, aynı yer
- [25] **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, No:303, aynı yer
- [26] Ali Nusret Pulhan, **Türk Pulları Katalogu**, İstanbul, 1976, s.909
- [27] Pulhan, **a.g.e**, s.910
- [28] Pulhan, **a.g.e.**, s.909
- [29] **Tasvir-i Efkâr**, No:470, 21 Zilkade 1283 (28 Mart 1867)
- [30] **Tasvir-i Efkâr**, 20 Zilhicce 1283 (25 Nisan 1867)
- [31] **Tasvir-i Efkâr**, 20 Zilhicce 1283 (25 Nisan 1867)
- [32] Tanrıkut, **a.g.e**, s. 77
- [33] Tanrıkut, **a.g.e**, s.77
- [34] Andreas David Mordtmann, **İstanbul ve Yeni Osmanlılar**, (Çev. Gerthrude Songu -Habermann), Pera yayınları, İstanbul.
- [35] Mihail P. Guboğlu, "*Osmantı İmparatorluğu'nda Karadeniz-Tuna Kanalı Projeleri (1836-1876) ve Boğazköy - Köstence Arasında İlk Demiryolu İnşası (1855-1860)*", ÇYO, İstanbul, 1995, s. 217 vd.
- [36] **Mecmua-i İmtiyazat ve Mukavelat**, İstanbul, 1302, s. 39-47
- [37] Bkz. Ali Nusret Pulhan, **Türk Pulları Katalogu**, İstanbul, 1958, s. 478, Guboğlu, **a.g.m**, s. 239
- [38] **İrade, Dahiliye 41853**
- [39] Yazıcı(l 992), s.151
- [40] **Bâbiâli Evrak Odası Ayniyat Defteri, 1006**

- [41] N.Yazıcı, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Haberleşme Kurumu*, **150. Yılında Tanzimat**, Ankara1992, s.151
- [42] Tanrıkut, **a.g.e.**, s.82
- [43] Tanrıkut, **a.g.e.**, s.82
- [44] **Ruzname-i Ceride-i Havadis, No: 1295, 6 Ramazan 1286**
- [45] **Ruzname-i Ceride-i Havadis** No: 1295, 6 Ramazan 1286, Nizamnamenin 2. maddesi
- [46] **Ruzname-i Ceride-i Havadis**, No: 1295, 6 Ramazan 1286
- [47] **Basiret**, 14 Mayıs 1287
- [48] **Basiret**, 14 Mayıs 1287
- [49] Pulhan,Türk **Pullan Katalogu**, İstanbul, 1976, s.903
- [50] Pulhan, aynı yer
- [51] Pulhan, aynı yer
- [52] Pulhan, aynı yer
- [53] **Bâbiâli Evrak Odası Ayniyat Defteri, No. 1006, 6 Safer 1287**
- [54] Tanrıkut, **a.g.e.**, s.82
- [55] PTM, Sayı: 10, Temmuz 1317
- [56] PTM Sayı: 125, Kanunuevvel 1329
- [57] **Y.MTV, 8/67**
- [58] **İrade, Tel -Pos, 249/16**
- [59] Orhan Brandt, *Amirote Zarf ve Puttan*, **Filatelist Pul Mecmuası**, Sayı:16(Haziran 1955), s. 449, 450
- [60] Adolph Passer, **Stamps of Turkey**, London 1963, s.221
- [61] Bu pul, Yvert Pul Katalogunda 1. Sıradaki Türk Pulu olarak verilmiştir, Pulhan Kataloğu'nda ayrı yerde anılmaktadır.
- [62] Brandt, **a.g.m.**, s. 451
- [63] Brandt, **a.g.m.**, s. 451, 452
- [64] Brandt, a.g.m, s. 452
- [65] Brandt, a.g.m, s. 452
- [66] Brandt, a.g.m. s. 452
- [67] Cengiz Arşman, *"Bell's Asia Minör Buharlı Gemi Kumpanyası*, Kadıköy 86 Katalog, İstanbul, 1986, s. 71
- [68] I. Verdini *"Bell's Asia Minor"* Nuovo il Corriere Filatélico, Nr.55, G.Chiavarello, s.274, nakleden, Arşman, a.g.m, s. 72